

UOT: 94

Ülviyyə HÜSEYNOVA
Azərbaycan Dillər Universiteti, müəllim
u.huseynova@adu.edu.az

**BÖYÜK BRİTANİYA MƏTBUATI
DAĞLIQ QARABAĞ MÜNAQİŞƏSİ HAQQINDA**

BRITISH PRESS ON THE NAGORNO-KARABAKH CONFLICT

**БРИТАНСКАЯ ПРЕССА О НАГОРНО-КАРАБАХСКОМ
КОНФЛИКТЕ**

Xülasə: Məqalə Böyük Britaniya mətbuatında Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsi ilə bağlı beynəlxalq təşkilatların çıxartdığı qərarların şərh və təhlilindən bəhs edir. Müəllif Birləşmiş Krallığın BMT Təhlükəsizlik Şurasının beş daimi üzvündən biri olmasına baxmayaraq BMT Təhlükəsizlik Şurası və ya BMT-nin digər qurumlarının münaqişənin nizamlanması ilə bağlı qərarlarının Britaniya mətbuatında olduqca az işıqlandırılmasından bəhs edir. Məqalədə müxtəlif qəzetlərdə çap olunan məlumatlardakı ziddiyyətli məqamlar, fikirlər göstərilir və yanaşmalar izah olunur. Siyasi məsələlərlə yanaşı tarix və mədəniyyət abidələrinin dağıdılması və məhv edilməsi ilə bağlı məqalələr də müəllif tərəfindən ətraflı araşdırılmış, analiz edilmiş və qərəzli yanaşmalar üzə çıxarılmışdır.

Açar sözlər: Britaniya mətbuatı, münaqişə, Azərbaycan, təşkilat

Abstract: The article deals with the interpretation and analysis of the decisions of international organizations on the Armenian-Azerbaijani conflict over Nagorno-Karabakh in the British press. Despite the fact that the United Kingdom is one of the five permanent members of the UN Security Council, the decisions of the UN Security Council or other UN bodies on the settlement of the conflict are rarely covered in the British press. The article shows the contradictory points, opinions and approaches in the information published in various newspapers. Along with political issues, the articles on the destruction of cultural monuments were thoroughly researched, analyzed and biased by the author.

Keywords: British press, conflict, Azerbaijan, organization

Резюме: Статья посвящена интерпретации и анализу решений международных организаций по армяно-азербайджанскому конфликту вокруг Нагорного Карабаха в британской прессе. Несмотря на то, что Великобритания является одним из пяти постоянных членов Совета Безопасности ООН, решения Совета Безопасности ООН или других органов ООН по урегулированию конфликта редко освещаются в британской прессе. В статье показаны противоречивые моменты, мнения и подходы в информации, опубликованной в различных газетах. Помимо политических вопросов, статьи о разрушении памятников истории и культуры были тщательно исследованы, проанализированы и предвзяты автором.

Ключевые слова: Британская пресса, конфликт, Азербайджан, организация

Britaniya mətbuatında diqqət yetirilən məqamlardan biri Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsi ilə bağlı beynəlxalq təşkilatların çıxardığı qərarların şərh və təhlilidir. Nəzərə çatdıraq ki, Britaniya mətbuatında ən çox yer ayrılan və geniş təhlillərlə müşayət olunan təşkilatlar içərisində yalnız ATƏT və Avropa İttifaqının adını çəkmək mümkündür. Birləşmiş Krallıq BMT Təhlükəsizlik Şurasının beş daimi üzvündən biri olsa da, mətbuatda münaqişənin Təhlükəsizlik Şurası və ya BMT-nin digər qurumları çərçivəsində tənzimlənməsinə dair olduqca az məlumat verilmişdir.

1993-cü ilin 3 noyabr tarixli məqalədə yüzlərlə uşağın digər 16,000 azərbaycanlıya qoşulmaq üçün Arazı üzməyə cəhd etdikdə batdıqları qeyd edilmişdir. BMT-nin Bakı nümayəndəsi Mahmud əl-Səid qeyd etdi ki, "bizdə çayı keçməyə cəhd edənlərin əksəriyyətinin uşaq olması və onların batması haqqında xəbər var". Məlumatla görə Araz çayının İran tərəfi ilə keçdikdən sonra Mahmud əl-Səid öz təəssüratlarını belə bölüşmüşdü: "hər şey od içində idi. ...sərhədin İran tərəfində heçnəsiz, ümidisiz minlərlə qaçqın gördüm" [13]. 1994-cü ilin 29 iyul tarixində "Azərbaycanlılar məğlub olmuşlar sülhünə razılaşırlar: ermənilərlə Dağlıq Qarabağda atəşkəs haqqında razılığın uzadılması Azərbaycanın region üzərində nəzarəti bərpa etmə şanslarını dağdır" başlıqlı məqalədə Yuq Pop, müharibənin yekunlarını beynəlxalq müşahidəçilərinin birinin sözləri ilə ifadə edir: "başa düşdüyüm qədər ermənilər və azərbaycanlılar siyasi həlli heç əldə edə bilmirlər. Həddindən çox şey onları bir-birindən ayırır". Məqalədə beynəlxalq müşahidəçi bildirdi ki, məğlub edilmiş azərbaycanlılar öz ərazilərinin itilməsinə imkan verməyəcəklər, amma qalib gəlmiş ermənilər də Bakını dəstəkləyən BMT Təhlükəsizlik Şurasının qətnamələrinə rəğmən əraziyə nəzarəti Azərbaycana verməyəcəklər [14].

BMT Təhlükəsizlik Şurası qətnamələrinin yerinə yetirilməməsindən Azərbaycanın haqqlı məyusluğu Toni Barberin 2015-ci ilin 12 mart tarixli "Azərbaycan: Dağlıq Qarabağ münaqişəsində dalğavari effekt hədəsi" başlıqlı məqaləsində təhlil edilir. Məqaləyə görə, son illərlə müqayisədə Azərbaycan Respublikası Prezidenti İlham Əliyev və onun hökuməti, diplomatik irəliyişin olmamasından daha çox məyusluq keçirirlər. Cənab Barberə görə Mütəhəssis təhlükəsizlik üzrə illik konfransda Azərbaycan prezidenti Ukraynadakı fəaliyyətə görə Rusiyaya qarşı sanksiyalar tətbiq etdiyən, Ermənistanın BMT-nin qətnamələrinin yerinə yetirməməsinə qarşı isə heç bir əhəmiyyətli addım atmadığına görə Qərbi ikili standartlarda günahlandırır [4]. 2019-cu ildə Nicat Eldarov "Emercinq Yeurap" ("The Emerging Europe") qəzetində dərc etdiyi məqaləsində bildirir ki, münaqişə ilə bağlı Dağlıq Qarabağdan erməni qüvvələrinin qeyd-şərtsiz çıxarılmasını tələb edən 4 BMT qətnaməsinə rəğmən, ölkə hələ də işğal olunmuş ərazilər üzərində ekstraterritorial yurisdiksiyaya sahibdir, beynəlxalq birlik isə Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü dəstəkləməyə davam edir [7].

Münaqişənin BMT çərçivəsində analizindən danışıqda UNESCO-ya toxunmamaq mümkün deyil. Bu qəbildən Azərbaycana qarşı 2019-cu ilin 1 mart tarixində "Qardian" qəzetində çap edilmiş ittiham xüsusi diqqət tələb edir. Deyl Berning Sava tərəfindən "Monumental itki: Azərbaycan və XXI əsrin ən pis mədəni soyqırımı" başlıqlı məqalə, "Azərbaycanın məqsədyönlü şəkildə" həyata keçirdiyi tarixi erməni mədəni irsini öz ərazisində dağıtmasına həsr olunur. Məqalənin ilk cümlələrindən birinə əsasən – "Güman edə bildiyiniz kimi mədəni təmirçilərin ən geniş kampaniyası ola bilsin Suriyada yox, müəyyən dərəcədə məhəl qoyulmayan Cənubi Qafqazda baş vermişdir". Qeyd edilən məqalə "kütülayə arqument" ("argumentum ad populum") adlanan ritorik üsul üzərində qurulur. Kütülayə arqument populistik yazılarda və çıxışlarda tez-tez istifadə olunan və özündən dəstək üçün məntiqi dəlillərə və sübutlara deyil, kütülayə müraciət etməyi nəzərdə tutur. Yuxarıda təqdim edilən cümlədə müəllif oxucuda intriqa yaradan cümlədən – apoziopezsizdən istifadə edir [3]. Cümlədə Qafqazda baş verən mədəni təmirçilərin Suriyada baş verən təmirçilərdən daha dəhşətli olması təzis qismində irəli sürülsə də, bütün məqalə üzrə bunun təsdiqi istiqamətində heç bir təhlil və ümumiləşdirmələr aparılmır [16].

Britaniya mətbuatında Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin beynəlxalq təşkilatlarda müzakirəsinə dair ən çox məlumat ATƏT ilə bağlıdır. ATƏT-in münaqişədə fəaliyyətinə dair ilk məlumat 1992-ci ilin 19 dekabr tarixində "Independent" qəzetində "Hərbi əməliyyatlar Qarabağ üzrə gizli danışıqları korlayır" başlıqlı məqalədə verilmişdir. Yuq Popun yazdığı məqaləyə əsasən, 18 dekabrda Qarabağda hərbi əməliyyatların bərpası Azərbaycan və Ermənistan

tan arasında dörd illik münaqişənin dayandırılması üçün ən inandırıcı imkana aparan gizli danışıqları pozdu. Y. Popa görə dekabrın əvvəlində Cenevrədə Ermənistan, Azərbaycan, ABŞ, Rusiya və Türkiyə nümayəndələrinin gizli görüşü iki ölkəni indiyə qədər sülhə ən yaxın vəziyyətə gətirmişdi. Məqaləyə əsasən Ankarada bir Qərb diplomatu bildirdi ki, "ümumilikdə pozitiv tendensiya hiss olunur: Türkiyə şüurlu və məsuliyyətli vasitəçi rolunu oynayır". Təşəbbüs "Minsk prosesinin" Romada görüşlərinin çıxılmasız vəziyyətə düşdüyləndən və bütün tərəflərin 180,000-lik insanı idarə edən Qarabağ üstündə münaqişənin bütün tərəflərin maraqlarına zərər gətirdiyi və heç kəsə kömək etmədiyini anlayanda meydana çıxdı. Cənab Pop belə nəticəyə gəlir ki, Ermənistan prezidenti Levon Ter-Petrosyan deyəsən Azərbaycanın əksəriyyəti ermənilərlə məskunlaşan anklav üzərində suverenliyi qoruma məsələsində güzəştə getməyə hazırdır: "Prezidentdə insanlara yeganə çıxış yolunun, əvvəlcə sülh, növbəti mərhələdə isə status məsələsinin gəldiyini izah etməyə kifayət qədər cəsarəti olacaq. Əgər əhali üçün beynəlxalq zəmanət varsa, status üzrə güzəşt mümkündür. Əvvəlcə biz atəşkəs qurmalıyıq". Bütün bunlara baxmayaraq Yuq Popa görə Bakıdakı diplomatlar bildirdi ki, hərbi əməliyyatların sırayı Azərbaycanı sülh prosesindən imtina etməyə məcbur etdi. [14].

Nəzərə çatdıraraq ki, Britaniya mətbuatında ATƏT-in Minsk qrupunun müharibə dövründə fəaliyyəti və Budapeşt sammiti haqqında məlumatlar olduqca məhduddur. Kronoloji cəhətdən müharibədən ATƏT haqqında ilk məlumat Lissabon sammiti ilə əlaqədardır. 1997-ci ilin 25 iyul tarixində Fil Rivz "Necə Ermənistan müharibəni uddu, amma nefti uduzdu" başlıqlı məqalə dərc etmişdi. Fil Rivzə görə münaqişənin tənzimlənməsi müddətində Ermənistan ən güclü zərbə Lissabon sammitində vurulmuşdur: "(Ermənistan dan savayı) hər bir ölkə Dağlıq Qarabağ Azərbaycanın tərkibində ən yüksək status əldə etməni nəzərdə tutan qətnaməni qəbul etdi". Məqaləyə əsasən, diplomatlardan biri bildirdi ki, "O vaxtdan bəri onlar (Ermənistan) dünyanın onların üstünə atıldığını hiss edirlər. Mentalitet dəyişikliyi, ruh düşkünlüyü baş verdi" [15].

Aprel döyüşlərindən sonra ATƏT vasitəçilik funksiyasını nüfuzlu "Faynenşl Tayms" qəzeti təhlil etmişdi. Qəzetə əsasən, 1 aprel tarixində atəşkəs imzalanmasından bəri ən ağır döyüşlər baş verəndə, Rusiyanın xarici işlər naziri və müdafiə naziri öz Azərbaycan və Ermənistan həmkarlarına bir neçə saat ərzində zənglər edirdi. Bir neçə gün sonra məhz Moskvada Rusiya, Ermənistan və Azərbaycan ordu rəhbərləri arasında üçtərəfli atəşkəs qurulmuşdur. Moskvanın enerjili diplomatıqı ABŞ, Fransa və Rusiyanın həmsədrliyi altında olan ATƏT-in Minsk Qrupunun işini kölgədə qoydu. Mütəllifə görə Minsk Qrupu Moskva atəşkəs haqqında razılığı imzalatmayana qədər yəni, 5 aprele qədər yığışmırdı.

Aprel döyüşlərindən sonra Madrid prinsiplərinin həyata davamlılığı Laurens Broersin 11 aprel 2016-cı il tarixində "Dağlıq Qarabağda kövrək atəşkəsin təhlükəsizliyini təmin etmək üçün əzmlı diplomatiya zəruridir" başlıqlı məqaləsində tədqiq edilir. L. Broersə görə bu həqiqətdir ki, 10 il ərzində ATƏT-in Minsk Qrupu, Ermənistan və Azərbaycanın prezidentləri və onların xarici işlər nazirləri 2007-ci ildə təqdim olunan Madrid prinsiplərini müzakirə edirlər. Lakin tərəflər Madrid prinsipləri müddəalarının ardıcillıq məsələsində fikir ayrılığına malikdirlər. Madrid prinsipləri Azərbaycana Dağlıq Qarabağ ətrafında işğal olunmuş ərazilər üzərində yurisdiksiyanın verilməsini, sülhməramlıların yerləşdirilməsini, Ermənistan ilə ərazini birləşdirən dəhlizin bərqərar olmasını və həmçinin mübahisənin yekun həlli kimi Dağlıq Qarabağın siyasi statusunun referendum vasitəsilə həll edilməsini nəzərdə tutur: "Lakin keçən həftə baş verən zorakılıqdan xeyli qabaq bir çoxları regionda, xüsusilə Qarabağ erməniləri bu ideyanı yaxşı halda qeyri-mümkün, pis halda isə qeyri-səmimi hesab edirdilər".

ATƏT-in indiyə qədər fəaliyyətinin natamam olduğunu bildirən L. Broers, Madrid prinsiplərinin gerçək görülməsi üçün məkik diplomatiyadan da artıq şeyin tələb olunduğunu qeyd etdi. Məqaləyə görə 5 aprel tarixində Minsk Qrupunun bütün 11 üzvü tərəfindən son illər ərzində birinci dəfə edilən inklüziv bəyanat yaxşı başlanğıc oldu. Britaniya aliminə görə Al-nın fəaliyyət göstərən üzv-dövlətinin Al-nın rəsmi nümayəndəsi kimi Minsk Qrupuna daxil olması zəruridir və bunun üçün Minsk Qrupunun rekonstruksiya olunma vaxtı çoxdan yetişibdir: "Bu həm kollektiv Avropa məsuliyyətini vurğulaya, həm də ayrı üzv dövlətlərin liderliyini vurğulaya bilər". Məqaləyə əsasən, bundan sonra ATƏT tərəfindən 3 öhdəlik zəruridir. Birincisi, tərəflərin təhlükəsizliyinin təminatı üzrə möhkəm və konkret öhdəliklər: "bunsuz onların siyasi razılaşmaya keçiddə zəruri risklərin nəzərdən keçirilməsi üçün az stimulları vardır". L. Broersə görə aprel döyüşləri Rusiyanın "simmetrik silahlandırma" siyasətinin iflasını nümayiş etdirdi: "...Etnik tərkibinə görə geosiyasi hesablamalarda müzakirəsi uzadılan sülhməramlıların yerləşdirilməsi münaqişə tərəfləri tərəfindən ənənəvi olaraq dəstəklənmir. Amma beynəlxalq birliyin atəşkəs üzərində nəzərə alınması münaqişədə fəaliyyətsizliyi mümkün faciəvi total müharibəyə gətirə bilər. ...Mülki monitorinq Ermənistan-Azərbaycan sərhədi regionunda mövcudluq tarixinə malikdir və bəzən olunaraq, genişləndirə bilər". İkinci öhdəlik tərəflərin siyasi problemlərini həlli üçün zəruridir. Danışıqlar prosesi son illərdə Ermənistan və Azərbaycan prezidentlərinin və yalnız xarici işlər nazirlərinin periodik görüşləri səviyyəsinə qədər yavaşayıb. Prosesin olmadığı üçün nəticə də qaçılmaz olaraq disfunksional vurğu yaradan masa üzərində problemlərin kamıyyəti ilə formatın darlığı arasında şokəddici səviyyədə qarşılıqlı asılılığa gətirir. Uzun

müddət ərzində prosesin inkişaf etməsi üçün işçi qrupların və xüsusi elçilərin yeridilməsi ilə danışıqların diversifikasiya olunması təklif olunurdu. L. Broers bütün deyilənlərdən belə nəticə çıxardı ki, ritorikada monotonluq və iştiraka monopoliya pozulmalıdır. Britaniyalı mütəxəssisin beynəlxalq birlikdən tələb etdiyi üçüncü və son öhdəliyi "keçən həftəki zorakılığın geniş və ictimaiyyət üçün açıq istintaqını" həyata keçirməkdir: "ATƏT atəşkəsin pozulması üzrə istintaqın həyata keçirilməsinə öz məhdud mandatına artıq istinad edib. Buna yenidən baxılmalıdır. Bundan savayı ondan artıq mülti əhali arasında ölümün tam olaraq aradan götürülməsi istənilən gələcək proqresin vacib şərti olmalıdır" [5]. 2016-cı ilin 29 dekabr tarixində "Faynensl Tayms" qəzetində Katrin Hill, ATƏT-in monitoring prosesini elan edilməmiş missiyaları nəzərdə tutmadığına görə "dişsiz" proses kimi tənqid etmişdi [10].

Al-nın Dağlıq Qarabağ münaqişəsində passiv rola malik olma səbəbləri 2002-ci ilin iyununda Kay Lyük və Eloy Riqautun Nottingem Universitetinin "Al vasitəçi kimi" ("EU as Mediator") adlı jurnalında çıxan məqaləsində təhlil olunmuşdu. Müəlliflərə əsasən Al münaqişə tərəflərinə Birləşmiş Model/metodunu təklif edə bilər. Məqalədə Al-nın münaqişənin tənzimlənməsində passiv mövqeyə malik olması Birləşmiş Ştatların müxalifəti ilə izah olunur. Məqalədə bildirilir ki, Al münaqişəsinin tənzimlənməsinə istiqamətlənən "Cənubi Qafqaz Birliyi" ideyasının təməllərində idi və Avropa Siyasi Tədqiqatlar Mərkəzi ("CEPS") tərəfindən "Cənubi Qafqaz Paktı"nu bir tənzimlənmə modeli kimi irəli sürmüşdür. Lakin ABŞ-in müqaviməti ilə rastlaşdıqda avropalılar "pakt" əvəzinə, "proses" haqqında danışımağa başladılar [2, s. 29].

Al-nın passiv fəaliyyətinin 10 il sonra da dəyişməz qalması 2012-ci ildə işıq üzü görmüş Ülvi Pepinovun məqaləsində də təsdiqlənir: "Həqiqətən, Al-nın Dağlıq Qarabağ və Cənubi Qafqaza ümumilikdə münasibəti qeyri-adi olub, gözəməy hazırlaşan və hələ də güvənsiz addımlar edən uşağı xatırladır". Müəllifə görə Avropa siyasətçiləri üçüncü ölkələrin daxili siyasətlərində lazımı dəyişikliklərə nail olmaq üçün "qamçı" və "kökə" siyasətini vaxtaşırı istifadə edirlər. Cənab Pepinova əsasən Al-nın ümumi səciyyəsi "qamçılardan" çox "kökələrdən" istifadə etməkdən ibarət olsa da, məhz sanksiyaların və xüsusilə məqsədyönlü sanksiyaların tətbiqi Cənubi Qafqazın iki ölkəsində müsbət dəyişiklərin yaranmasına şərait yaradacaqdır [12].

Bir il sonra "Emercinq Yeurap" nəşrində Piter M. Teysin məqaləsi dərc edilir. Məqalədə cənab Teys nəinki münaqişəyə elmi-siyasi cəhətdən düzgün tərifi verib, Qarabağı "erməni hərbi qüvvələri tərəfindən işğal olunan Azərbaycan Respublikasının suveren ərazisi" qeyd edir, həmçinin münaqişənin hər iki tərəfə, habelə regionun özünə və Avropaya müxtəlif hədələr daşdığını da diqqətə çatdırır. Analitikə görə Azərbaycanın Birləşmiş Krallıq ilə ikitərəfli strateji münasibətlərinin 100 illiyini qeyd etdiyi vaxtda Londo-

nu bu prosesdə fəal rol oynaması bütün tərəflərə çox sərfəli olardı. Lakin müəllif rəsmi Londonun müsbət rolunu ayrıca tərəf qismində deyil, NATO və Avropa strukturları çərçivəsində həyata keçirilmə zəruriliyini ortaya qoyur. Müəllifə görə NATO və Avropanın təhlükəsizlik təşkilatları Qafqazda məhkəmə sülhün bərqərar olması və qanlı münaqişənin qalan nəticələrini aradan qaldırmaq üçün razılaşıdırılmış birgə addımlar atmalıdır. Dağlıq Qarabağ münaqişəsi beynəlxalq siyasi təşkilatlarla yanaşı İnsan Haqqları Üzrə Avropa Məhkəməsi kimi hüquqi təşkilatlarda da geniş müzakirə olunur. Adı çəkilən beynəlxalq hüquqi müəssisədə münaqişə tərəflərinin bir-birinə qarşı iddiaları Cessika Qavron tərəfindən tədqiq edilmişdi. Xanım Qavronun "Böyük Palata tərəfindən uyğunluq qərarı" başlıqlı məqaləsi 2012-ci ildə "EHRAC" bulletin jurnalının 17-ci bölmünün 14-15-ci səhifələrində dərc edilmişdi. Məqalədə "Sarkisyan Azərbaycana qarşı" məhkəmə işində bəhs olunur. İddiaçı olan Minas Sakisyan 1992-ci ildə Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsinə görə öz evindən qaçmağa məcbur olan erməni qaçqındır. Məqaləyə görə o 2009-cu ildə dünyasını dəyişir və onun həyat yoldaşı və uşaqları onun adından Avropa məhkəməsinə ərizə ilə müraciət edirlər. 1992-ci ilə qədər M. Sarkisyan öz ailəsi ilə birlikdə Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti ilə sərhəddə olan Şaumyan rayonunda – Gülistanda yaşayırdı. Məqaləyə görə cənab Sarkisyan iddia edirdi ki, 1992-ci ildə Azərbaycan qüvvələri Gülistanı bombalayanda o və onun ailəsi həyatlarına təhlükə hiss etdilər. İddiaçı iddia edirdi ki, onun Gülistandan məcburi köçməsi və Azərbaycan hökuməti tərəfindən onun müllətinin və evinin qaytarılmasına məhəl qoymaması Avropa İnsan Haqqları Konvensiyasının mülləkiyyətin qorunması haqqında I (1) maddəsinə və ailə həyatına hörməti təəssüm etdirən VIII maddəsinə pozur. O həmçinin 13-cü maddəyə əsaslanaraq Dağlıq Qarabağ münaqişəsinə görə Azərbaycanda öz evlərinə tərk etməyə məcbur olan etnik ermənilər üçün əlçatan (hüquqi) vasitələrin olmasından şikayət edirdi. Daha sonra 8-ci maddəyə əsaslanaraq erməni qəbiristanlıqlarının dağıdılması və buna görə kədərləndiyindən şikayət edirdi. Nəhayət o 14-cü maddənin (diskriminasiyaya qarşı) pozulmasını qeyd edib, zorakılıq qurbanlarının yalnız Azərbaycanca yaşayan etnik ermənilərin olmasını və Azərbaycan hökumətinin ermənilərə hücumlar haqqında istintaq aparmadığı və ya onların mülləkiyyətinin qanunsuz ələ keçirilməsinə görə kompensasiyanın verilmədiyini bildirdi.

Məqaləyə görə Palata öz yurisdiksiyasını Baş Palataya verdi, Ermənistan hökuməti isə üçüncü tərəf kimi məsələyə müdaxilə etdi. Məqalənin "ərazi yurisdiksiyası və Azərbaycanın məsuliyyəti" olan hissəsində bildirilir ki, cavabdeh ölkə olan Azərbaycan məhkəmədə qeyd etdi ki, 2002-ci ildə AIHK rəfuzasiya etsə də, AIHK-nun Ermənistan Respublikası tərəfindən işğal olunan

ərazilərində təmin edilməsinə təminat verə bilməyəcəyini bəyan etmişdi. Xanım Qavrona görə məhkəmə AİHK tətbiqi ilə bağlı Azərbaycanın qayannaməsinin əsaslı olmadığı haqqında qərar verdi. Beləliklə, Cessika Qavrona görə Avropa məhkəməsi Azərbaycan hökumətinin etirazını rədd etdi.

Bütün bunlara rəğmən məqaləyə görə Məhkəmə qeyd etdi ki, iddiaçının köçü 1992-ci ildə Azərbaycanın AİHK-nı (2002-ci il apreldə) ratifikasiya etdiyinə qədər baş verdiyinə görə, bu səbəbdən məhkəmənin səlahiyyəti çərçivəsində kənara çıxır. Buna baxmayaraq, məhkəmə qərara aldı ki, onun sonradan evinin əlçatan olmaması 2002-ci ildən bəri nəzərdən keçirilə bilən daimi vəziyyət olub. Dağıdılan məzarlarla bağlı iddianın nəticələrini təhlil edən müəllif bildirir ki, məhkəmənin verdiyi qərar görə iddiaçı, erməni məzarlıqlarının Azərbaycanda ümumi dağıdılma vəziyyəti səbəbindən "qurban" ola bilməzdi, beləki o qəddar təsir və ya fəaliyyətsizliyə məruz qalmalı idi. Bu səbəbdən də Məhkəmə iddiaçının iddiasının bu hissəsini rədd etdi.

Məqaləyə görə Məhkəmə qərara aldı ki, 2002-ci ildə Azərbaycan AİHK-nı ratifikasiya etdiyindən və Ermənistan və Azərbaycanın Avropa Şurasına daxil olandan sonra Dağlıq Qarabağ münaqişəsini dinc yolla tənzimlənməyi öhdəsinə götürdüyündən və danışıqlar davam etdiyindən iddiaçı müəyyən müddət ərzində həllin əldə olunacağını məntiqi olaraq gözləyə bilərdi.

Aparılan araşdırmalar müəyyən etdi ki, Britaniya mətbuatında ən çox yer və geniş təhlillər ATƏT və Avropa İttifaqı kimi təşkilatlara həsr olunub. Birləşmiş Krallıq BMT Təhlükəsizlik Şurasının beş daimi üzvündən biri olsa da, münaqişənin Təhlükəsizlik Şurası və ya BMT-nin digər qurumları çərçivəsində tənzimlənməsinə olduqca az material həsr edilib. Münaqişənin BMT çərçivəsində analizləri bir o qədər siyasi yox, daha çox sosial-mədəni spektrdə, UNESCO-nun fəaliyyətinin təhlili bucağından aparılmışdır. Mətbuatda Azərbaycana qarşı yayılan məlumatlara, dövlətimizin səfəri başda olmaqla bir çox şəxslər cavab məktub və məqalələr ilə mətbuatda çıxış etmişlər. Hər iki tərəfin irəli sürdükləri arqumentlər sistemləşdirilərək, qarşılıqlı sürətdə müqayisə olunmuşdur.

ATƏT-in müharibə dövründə fəaliyyətini əks etdirən mətbuat materiallarına əsasən, döyüşlərdə ardıcıl məğlub olduğu müddətdə Ermənistan, Dağlıq Qarabağ üçün tələblərini mədəni muxtariyyətə qədər azaldaraq, ATƏT-in vasitəçiliyi ilə sülhə razı idi. Mətbuata əsasən, müharibədə yəndən üstünlük qazanan Ermənistan ATƏT-in vasitəçilik missiyasını bir daha rədd etmişdir. Araşdırma nəticəsində müəyyən olundu ki, ATƏT-in münaqişə ilə bağlı keçirdiyi heç də bütün sammitlər mətbuatda əks olunmayıb. Mətbuat mövcud sammitlər içərisində ən çox Lissabon sammitinə diqqət yetirmişdir. Digər sammitlər isə ya ümumiyyətlə müzakirə obyektinə olmayıb, ya da onlara mətn daxilində çox səthi toxunulmuşdur. Keçirilən müşahidələr

göstərir ki, Britaniya mətbuatı ATƏT-in Minsk qrupunun fəaliyyətini ümumən neqativ bucaqdan dəyərləndirir və onu fəaliyyətsizlikdə ittiham edir. Bu mövqə xüsusilə aprel döyüşlərində özünü aydın formada biruzə vermişdi. Beləki, elmi və publisistik mətbuat, toqquşmanın dayandırılması istiqamətinə Rusiyanın aktiv fəaliyyətini, ATƏT-in passiv fəaliyyəti ilə müqayisə edirdi. ATƏT-in fəaliyyətinə dair mövcud tənqidlər çox hallarda konstruktiv əsasla malik olub, tərkibinə cari mexanizmlərin yenilənmə və təkmilləşmə təkliflərini də daxil edir. Təklif olunan alternativlər içərisində sərhədboyu monitorinqin gücləndirilməsi, danışıqların genişləndirilməsi və diversifikasiya olunması, prosesin inkişaf etdirilməsi üçün işçi qrupların və xüsusi əlçilərin yeridilməsi, ritorikada monotonluq və iştiraka monopoliyanın pozulması kimi təkliflər var idi.

Aİ-nün münaqişənin tənzimlənməsində cari passiv mövqeyi bir çox müəlliflər tərəfindən tənqid olunmuş, onun dinc tənzimlənməyə gətirə biləcəyi perspektivlər isə təhlil olunmuşdur. Mövcud perspektivlərdən biri kimi Aİ-nün münaqişə tərəflərində demokratiya və vətəndaş cəmiyyətinin inkişaf etdirilməsinə yardım göstərməsi çıxış edirdi. Demokratiyaların bir-biri ilə müharibə etməməsi postulatına əsaslanan bu yanaşma, münaqişənin dinc tənzimlənməsi istiqamətində Avropa İttifaqının və biləcəyi təhəffürlərdən biri hesab olunur. Digər yanaşma, ATƏT-in Minsk Qrupunda Fransanın həmsədrliyinin Aİ ilə əvəzlənməsi üzərində qurulub. Yanaşmaya görə bu dəyişiklik, aparıcı iştirakçılar olan Rusiya və ABŞ-1 tarazlaya bilər.

Ədəbiyyat

1. Gavron, J. Admissibility decision by Grand Chamber // – London: EHRAC bulletin, – 2012. №17, – p. 14-15.
2. Lucke, K., Rigaut, A. Cultural Issues in International Mediation // – Nottingham: EU as Mediator journal of Nottingham University, – 2002. №1, – p. 2-45.
3. Митрофанова, А. Речевые приемы манипулирования. Риторические уловки: [Электронный ресурс] / 17 мая, 2019.
URL: https://courses.openedu.ru/courses/course-v1:spbu+LNGADV+spring_2019/courseware/927dc2c44c1242f9bc2e59eb91c3e877/bd10c694ba424592bf82c176604468d2/
4. Barber, T. Azerbaijan: Threat of ripple effect in Nagorno-Karabakh conflict: [Electronic resource] / March 12, 2015.
URL: <https://www.ft.com/content/b8513050-be99-11e4-8036-00144feab7de>

5. Broers, L. Decisive Diplomacy Essential to Securing Fragile Nagorny Karabakh Ceasefire:[Electronic resource] / April 11, 2016.

URL:<https://www.chathamhouse.org/expert/comment/decisive-diplomacy-essential-securing-fragile-nagorny-karabakh-ceasefire>

6. Broers, L. Time to Honour Commitments to Armenian-Azerbaijani Peace [Electronic resource] / March 30, 2017.

URL:<https://www.chathamhouse.org/expert/comment/time-honour-commitments-armenian-azerbaijani-peace>

7. Eldarov, N. Paris Statement offers new hope for resolution of conflict in Nagorno-Karabakh: [Electronic resource] / January 21, 2019.

URL:<https://emerging-europe.com/news/paris-statement-offers-new-hope-for-resolution-of-conflict-in-nagorno-karabakh/>

8. Farchy, J. Russia senses opportunity in Nagorno-Karabakh conflict:[Electronic resource] / April 19, 2016.

URL:<https://www.ft.com/content/3d485610-0572-11e6-9b51-0fb5e65703ce>

9. Giragosian, R. Nagorno-Karabakh Conflict Moves from Frozen to Kinetic: [Electronic resource] / August 15, 2017. URL: <https://emerging-europe.com/voices/nagorno-karabakh-conflict-moves-from-frozen-to-kinetic/>

10. Hille, K. Armenian and Azerbaijani forces clash on border: [Electronic resource] / December 29, 2016.

URL:<https://www.ft.com/content/34b36014-cde8-11e6-864f-20dcb35ced2>

11. Letters. Armenia is wiping out Azerbaijani cultural heritage:[Electronic resource] / September 02, 2015.

URL:<https://www.theguardian.com/world/2015/sep/02/armenia-is-wiping-out-azerbaijani-cultural-heritage>

12. Pepinova, U. The EU and Nagorno-Karabakh conflict resolution:[Electronic resource] / October 08, 2012.

URL: <https://fpc.org.uk/the-eu-and-nagorno-karabakh-conflict-resolution/>

13. Pope, H.Armenian offensive dashes Azeri peace hopes: Hundreds of children drown while fleeing latest attacks: [Electronic resource] / November 03, 1993.

URL:<https://www.independent.co.uk/news/world/armenian-offensive-dashes-azeri-peace-hopes-hundreds-of-children-drown-while-fleeing-latest-attacks-1501750.html>

14. Pope, H.Azeris square up to a loser's peace: The extension to the ceasefire with the Armenians in Nagorny Karabakh undermines Azerbaijani's chances of recovering control over the region, writes Hugh Pope in Baku: [Electronic resource] / July 29, 1994.

URL:<https://www.independent.co.uk/news/world/azeris-square-up-to-a-losers-peace-the-extension-to-the-ceasefire-with-the-armenians-in-nagorny-1416891.html>

15. Reeves, P. How Armenia won the war but lost the oil: [Electronic resource] / December 19, 1992.

URL: <https://www.independent.co.uk/news/world/how-armenia-won-the-war-but-lost-the-oil-1252380.html>

16. Sawa, D.B. Monumental loss: Azerbaijan and 'the worst cultural genocide of the 21st century': [Electronic resource] / March 01, 2019.

URL:<https://www.theguardian.com/artanddesign/2019/mar/01/monumental-loss-azerbaijan-cultural-genocide-khachkars>